

A VESZTETT PARADICSOM.

PETRICHEVICH HORVÁTH LÁZÁR ACAD. SZÉKFOGLALÓ'

É R T E K E Z É S E.

Midőn értekező azon megtiszteltetésben, a t. m. acad.' tagjává választatni, részesült, e ki-tüntetés olly egyénben központosult, ki azt sem nem kereste, sem meg nem érdemlette. Nem kereste, mert a Muzsák' világában, ihlett kebel nem ismer más jutalmat, mint mellyet a szent szüzek nyújtanak; érdemeket sem tőn, mert tehetni nem képesült. Csak őszinte akarat tehát és csüggedetlen ügyeket egyfelől, másfelől pedig e drága honért örökre buzgó kegyelelek' megemlékezése lehetének szószólói azon többség-nél, melly őt a nagyon tisztelt magyar Academia' mult nagygyűlése' alkalmával — midőn értekező messze édes hazájától idegen éghajlatokra költözött — e tiszteletre méltó testület' tagjává emelte. Azon jó akarat vezette, mondom, tagtársait a választásban, melly az őszinte törekvést fölszámítja tett helyett, a tudományok' szeretetét tudományosságnak helyegzi, s ismertetül rója föl az ismeret' hő szomját. Illy tekintetek vezérelték lesz, mondom, az érdemes választókat, s csupán illy föltételezések alatt fogadható el értekező ama ki-tüntető, de nem érdemlett Tudós' czímet.

Az Academiának egy újabb szabálya megkivánván tagjaitól, hogy azok székfoglalásuk' alkalmával szakmányukba vágó va-

lamelly értekezéssel beköszöntsének, csupán e törvény iránti hódolatomat mutatom be önöknél, midőn, a szépirodalmi mezőnek egyik napszámosa enmagam — minden időmet szétforgácsolt darabkába elszóró journalistai bokros gondjaim' daczára — e székbe ültem értekezni egy nagy költőről, kinek lángszelleme Homeroszét közelíti; költőről, ki mint statusférfi és lantos egyaránt nagy szerepet játszik nemzete' évkönyveiben; költőről, ki a legdusabb irodalmak' egyikének legragyogóbb csillaga; szóval költőről, ki — hogy a nagy név' minden diccsugárát egy gyűlpontba egyesítsem — a „Vesztett Paradicsom” szerzője.

Angol iralom az, mi által — ha édes magunkét kiveszem — leginkább voltam érdekelve mindig, mióta csak szerencsés vagyok birni a kulesöt, melly ama golcondai dus szellembánya' rétegeihez vezet; onnan hoztam én föl szellemi élvkoromám' legdrágább gyöngyeit, gyöngyöket, melyek a legridegebb élet' göröngyeit diszítani képesek; mert, mondam már valahol — nem tudom mellyik munkámban — hogy valamikor az ember jelesb angol költők' munkáit olvassa, boldogságtól tágul a hő kebel, és az ember szintugy szereti, hogy él. Illy érzések indíták értekezőt Byron Lord' élete s némelly munkáinak magyarosítására; illy érzések Shakspeare' drámaínak elemzésére, miként e jelen érteke-

zésre is, melynek tárgyát az angol irodalom egyik legfényesebb csillaga teendi, Milton s annak különösen azon fönséges költészete, melynek czíme „Vesztett paradicsom.”

Mondám főnebb, mikép a nagy költő nem kicsiny szerepet viselt politikai mezőn is; nem fogja hát untatni, gondolom, önöket egy rövidke vázolat azon élet felől, mely valódi életté csak túl a síron válik. Milton' életrajzát nem nehéz csinálni, mert míg az őt megelőző Shakspeare' életéről alig vannak adatink, Cromvell' titoknokának minden lépte tudatik, nem azért ugyan s nem is addig, míg titkárkodott, hanem azért és azután, hogy a Vesztett paradicsomot írta. Midőn Milton meghalt, senki sem ismerte többé a bitorló' titoknokát, míg szelleme kísértetként nem szálla ki sírjából, kérdésre vonni a világot, miért hogy nem ismerik őt a földön. Bámulva szemlélték utódok az elköltözött nagy szellemet, kérdezvén egymástól, ha vajjon 12 ezer feledésnek indult vers' írója valóban halhatatlan-e? De a fény, mely előttük ragyogott, vakító vala; pirulva sűtők le szeméiket a kérdezők — s leborultak imára. Ekkor már tudni kelle részletesen, ki lett legyen ama cromvelli titkár, ama királygyilkosságok' mentegető röpirásza, ama vallást illető orthodox füzetkék' szerzője, kit annyian utáltak, annyian megvetettek, oly kevesen ismertek.

Átok feküdt Milton' nemes fáján, mely a fehér rózsák' polgárháboruiban minden birtokától megfosztaték; atyja protestans, nagyatyja catholicus volt, s ez kitagadta fiát. Az ősi átok, átszökve egy ivadékot, megnyugvék az unokán.

Milton' atyjának, ki jegyzői hivatalt viselt Londonban, egy agg család' ivadéktól, Caston Sárától lőn egy leánya Anna, s két fia, János és Kristóf. A kisebbik Kristóf royalista volt s ismeretlen elhunyt 1688 körül; János pedig, a költő, republicanus vala, s mint olyan az utókorra nézve éppen oly ismeretlenül elhalt volna, ha gyönyörű lantja' zengései túl nem élék sírhalmát.

Miltonunk' atyja zenészetkedvelő és hangszerző levén őmaga, e körülmény iratá hihetőleg költőnkkel e latin verset:

Dividuumque Deum, genitorque, puerque tenemus.

Született pedig Milton 1608-d. év' tél-elő' 9-kén a londoni City' Bread Street nevű utcájában. Nevelése tudományosan művelt volt, ama nagyszerű genius' (Shakspeare't értem) sírhalmának árnyában, ki midőn, sirba szálló, sceptrumát Miltonnak átadá, ez alig számíta 8 tavaszt. Kisebb iskoláit a londoni Szent Pál tanodában végezte, honnét 17-dik évében a cambridgi Christ-Collegiumba vitetett, hol feltűnő szépsége miatt a christ-collegiumi hölgynek nevezetett s oly sokat tanult, hogy lelkének megfeszítése testi gyöngélkedést s a tulságos olvasás szemgyöngeséget okozott. Költői tehetségének nyomait ez időkgig lehet vinni, mert ott már derék latin verseket és jeles szoltárparaphrázokat irogatott angol nyelven. 1628-b. baccalaureus, 1632-b. pedig tanári czímmel fölrüházva, hagyta oda az egyetemet. Onnan falura költözött atyjához, hol őt évig temkezék el görög és latin classicusok' olvasásából, s időrül időre Londonba utazván, könyveket vásárolt s órákat vett mathesis-, viadalmesterség- és zenészetben. 1624 és 1638 közt írta ő Arcadest, Comust, Lycidast, Allegro és Penseroso című költeményeit s több latin elegiáit. 1638-d. évben utazni ment, s Párisban amaz I. Károly' követétől fogadtaték a legszívesebben (Scudamore), ki nek meggyilkoltatását apologizálta volt később a republican. Ő mlga mutatta őt be a nagy Grotiusnál, Sveczia' Krisztinájának akkori követénél, s a legszívesebb ajánlatokkal látta el őt mindazon helyekre, melyeket a fiatal költő megutazandó vala. Firenczében Galileusnál tisztelkedett, ki csaknem megvakulva kerülgette az inquisitiót, s kiről — amaz, égi futárról — Vesztett paradicsomában több helyütt ihletve emlékezék: „nuncius sidereus”. Romában a híres Holsteniussal, ama vaticani tudós könyvtárnokkal, Bar-

berini bibornok- és több más akkori nevezetességekkel társalga. Nápolyban Torquato Tasso öreg barátjától, a lelkes Manso marquistól nagy szívességgel fogadtatott, kitől egyszer szent Gergely pápának ezen versével üdvözlöttek:

„Ut meus, forma, decor, facies, mos, si pietas sic,
Non Anglus, verum hercle, Angelus ipse fores!”

melly tisztelgést a nagy költő, egyikéhen Mansus névvel megtisztelt gyönyörű eclogáinak, következő udvariassággal viszon- zolt:

„Di's dilecte senex, te Jupiter aequus oportet
Nascentem, et miti lustrarit lumine Phoebus,
Atlantique nepos, neque enim nisi charus ab ortu
Di's superis, poterit magno favisse Poetae.”

Itáliából — honnan haza térő útját megint Román és Firenczén át vette volt Velenczéig, s mindenütt régi jó ismerős- ként üdvözlötett — Göröghonba volt szán- doka utazni (minő előpostája lesz vala By- ronnak egy Milton!); ha hazája' zavarai vissza nem hívják őt a tengerek' királyné- jától, Adria' leggyönyörűbb szirenájától, Velenczéből — melly most is, midőn hal- dokol, olly fájdalmasan érdekes, olly mond- hatlan gyönyörű! (Folytattatik.)

EMLÉKLAPOK EGY FŐRANGU HÖLGYHEZ.

XII.

Borongtam, mert borongás életem,
Szédítő hegyre vitt a képzelet,
Mélység s magasság mint tetszett' nekem!
Fenn álltam, a kicsiny világ felett.
Körülnézék, s nem volt egy szív velem:
Mi az: nagy lenni? mostan képelem.

XIII.

Megjártam ismét a hegy' csúcsait,
Csak a teremő állhat maga itt;
Lenéztem, s kis férget látott szemem,
Kit egy más eltiporni vágyott.
Körülem senki nem segítheték,
(Olly pusztá és halott az égvidék)
Elhagytam a magas világot —
S mondtam: téreg! hozzád ereszkedem.

XIV.

Fenn, fenn vagyok. Az ég alattam áll,
Alattam a megmérhetlen folyam,
Ki van hasítva a hegynek szíve,
Mélység magasság összeforrva van.
Hölgy! messze fűnn, velem, ki lenn vagyok,
O összeforrás-e, mint e magasok?

XV.

Fűnn te csillag, mért ragyogsz te ugy rám?
Kedvesemnek tán testvére vagy?
Bárkié légy, fényed ismerősöm,
Ám belőle másoknak ne adj. —
O a csillag ezreknek világít,
És hidegen veti le sugárát!

XVI.

Csak egy pillantást adj dicső szemedből,
Csak egy sohajtást forró kebleden!
A jó napot vedd el mind életemből;
Fájdalmaid mind én kiszenvedem.
Szemed' sugára lelkeim' szíja fel,
A lángsohajban én borúlok el.

EGY VÁZOLAT JELENKORUNKBÓL.

IRTA

CSISZÁR AMÁLIA. GRÓF NEMESNÉ.

(VÉGE.)

III.

VISZHANGOK.

És szerelmem' hamvas üszkö
Még utólszor fölvilágít, —
Siri fátyla — — — — —

Kunoss.

Három év mulva Irma Pozsonba uta- zék övéivel, hol őt minden olly elevenen emlékezteté Szerafinra vagyis élte' legbol- dogabb szakára; a kijárást kerülte s be- tegség' ürügye alatt szobáiban tölté nap- jait; félte s mégis buzgón ohajtá Szerafin' látását, végetlen feszültség kinzá egész lényét.

— Emilia Pozsonban van, — mond egy reggel Havasy — láttam, ugy lehet té- ged is meglátogatand.

A nő hevült örömében, s képzelhető, hogy nem várá el Emiliát, hanem önmaga siető látására.